

о. Ігор Цар

УКРАЇНСЬКИЙ ВЕЛЕТЕНЬ ДУХА

“Світ можна бачити не тільки очима, а й серцем”.

Василь Єрошенко

Мої дорогенькі, живучи в цьому світі, чого тільки не почуєш, чого не побачиш – світ дивує нас своїми відкриттями. Недавно я мав щастя від Бога познайомитися з життям Великого Українця – Василя Єрошенка. Це відкриття для України і світу зробила у 1977 р. Надія Гордієнко-Андріанова. П'ять років її титанічної праці закінчилися виходом у світ книги “Запалив я у серці вогонь”. Хочеться, щоб і сьогоднішнє покоління теж пізнало подвижницьке життя славного сина України і мало з кого брати приклад. Я зробив корот-кий екскурс з цієї книги, а також з інших цікавих джерел, щоб ті, які мають здорові очі, руки й ноги і безперестанку нарікають на свою долю – навчилися, як треба боротися за життя, цінувати його і не марнувати свого віку.

Василь Єрошенко, син Якова і Євдокії народився 13 січня 1890 року в с.Обухівка біля Старого Оскола на Білгородщині (тепер Росія). Василь мав у небі могутнього заступника Василя Великого, а тому і сам зумів через терни гіркої долі дійти до зірок і стати великою людиною-легендою. Його батьки мали семеро дітей і були пристойними господарями, ходили до церкви. Василько ріс здо-ровим і міцним хлопчиком. До року вже ходив і мало не в колисці починав говорити. Бабця Килина розповідала йому багато казок, оповідань. Особливо Василько любив слухати про українських месників Устима Кармалюка і Олексу Довбуша. Хлопчик був до-пит-ливий, життєрадісний, голосочок як дзвіночок і всюди його було повно, всім приносив радість. Але нежданно прийшла біда – Ва-силько захворів на кір тяжкої форми і до того ж мав запалення легенів. Чудом вдалося його врятувати, але відтоді вічна ніч нас-тала для Василька, якому було лише чотири роки. – “Мамусю, а чого так темно скрізь? Я не бачу тебе... Засвіти лампу”.

У сім років Василько почав вчитися грати на скрипці, а згодом на гітарі і піаніно. Мав надзвичайний таланти і гарний голос, цупку пам'ять і буйну фантазію. Навколо нього збиралася сільська дівчата і він розказував їм свої дуже цікаві казки. У 1899 р. Василька віддали до школи сліпих у Москві, де він провчився 10 років. У початкових класах викладали Закон Божий, мову і арифметику, згодом геогра-фію, історію та літературу. Також вчили плести кошики, опрацьовувати книжки і ткати килими. Крім того, були заняття з гімнастики, музики та хорового співу. Школа була жорстокою, дітей муштрували і не відпускали на канікули. Вчили їх читати за рельєфним шрифтом Луї Брайля (1809 – 1852 рр.)

Луї був сільським хлопчиком з Франції і у віці 3 роки ненароком штрикнув себе в око. Почалося запалення і він осліп. В десять років його віддали в Париж до інституту сліпих. У 16 років він блискуче закінчив освіту і став прекрасним органістом. Його залишили при інституті викладачем. Днями і ночами Луї працював над удо-ско-наленням шрифту для сліпих. Успіх прийшов у 1829 р. і з того часу весь світ користується системою Брайля.

Учитель музики Сергій Дібровенко мріяв про те, щоб Єрошенко по закінченні школи навчався у консерваторії. Проблема з коштами. Тоді він влаштував Василя грати на скрипці в московському рес-торані “Якір”. Треба було заробляти на життя самому, бо вдома, крім нього, було ще шестеро дітей. Своєю грою на скрипці сліпий юнак зачаровував людей. Одного разу до Василя підійшла пані Ганна Шарапова – сестра Л.Толстого, і запропонувала йому про-дов-жити навчання в

Лондоні у Королівському коледжі для сліпих та в Академії музики для незрячих. З того часу Василь грав ще й по інших ресторанах, їздив з гастрольми на Кавказ, щоб тільки зібрати кошти на дорогу. Крім того, за декілька місяців оволодів мовою есперанто. У лютому 1912 р. Єрошенко сам вирушив до Англії. З радості написав свій перший вірш новою мовою: “Щасливішої за мене людини нема на світі, я бачу сонце, бачу світло...”

Прибувши до Англії, Василь за три місяці уже досить вільно розмовляв по-англійському, одночасно опановував і французьку мову. Успішно навчався по класу скрипки в Музичній академії і незабаром уже вільно виконував найскладніші твори Глінки, Чайковського, Паганіні. В Королівському коледжі вчили друкувати на спеціальній друкарській машинці “Стенсбі” для незрячих і добре було поставлено викладання гімнастики для сліпих на чистому повітрі. Засновник коледжу сліпих директор сер Кемпбел організував довгу прогулянку з околиці Лондона в Дербі на велосипедах, яка щасливо закінчилася без будь-яких травм. Серед 12-ти хлопців був наш Єрошенко. Про цю сенсаційну поїздку писали тогочасні газети з великим захопленням. Через брак коштів Василь змушений був повертатися додому. На прощання вчитель Філімор подарував йому друкарську машинку, яка так дуже знадобилася пізніше у житті.

Якраз тоді починалися літні канікули і Василя запросив один сліпий приятель поїхати разом з ним додому в Париж. І саме там Єрошенко видав свою першу збірку поезій “Заради людства”. За два тижні тираж миттєво розійшовся і Василь став несподівано майже багатою людиною. Побував у Фінляндії та Австрії. Про нього по-чали писати в журналах, газетах у багатьох країнах світу.

Прибувши у вересні 1912 р. до Москви, Єрошенко пішов до японського консульства і там знайшов вчителя японської мови. За кілька місяців Василь уже міг розмовляти по-японському. Нарешті, після довгих років опинився в рідній Обухівці. Люди дивувалися, що Василь став ученим, побував за кордоном, а не загордився нітрохи. Підійшов один парубок і каже: “Як багато ти бачив Василю! Щасливий. – Так, я чимало вже бачив, передумав, – мовив Василь. – Та ще більше світу хочеться мені об’їздити, оглянути. Коли в людини є розум і серце, вона не кориться долі. А світ можна бачити не тільки очима, а й серцем. Якщо ж серце в людини сліпе й глухе, то й очі нічого не побачать...”

У квітні 1914 р. Єрошенко приїхав до Токіо. Весна була дуже тепла. У величезному місті Василь орієнтувався по сонцю, відмовляючись від зрячих поводитирів. Час від часу з новими друзями ходив до театру, в кіно. Єрошенко став студентом-вільнослухачем токійської школи сліпих масажистів. Сталося неймовірно, бо чужоземців туди не допускали, а тому директор спеціально вів переговори з міністром освіти. Василеві призначили доброго вчителя, який навчав його секретів японського масажу. Крім того, Василь відвідував різні лекції, особливо любив медицину і психологію. Японці дуже полюбили Єрошенка і щосуботи збиралися в одного чиновника з університету, донька якого акомпонувала, а Василь в українській вишиваній сорочці, яку привіз з Обухівки, грав на скрипці.

Вітаючись з іншими за руку, Єрошенко точно визначав вдачу людини і майже ніколи не помилявся. В нього була надзвичайно розвинута інтуїція. По запаху впізнавав, де лісові квіти, а де польові; по шелесту листочків відрізняв дерева. Шкірою, всім тілом Василь відчував, чи світить сонце, чи небо вкривають хмари і добре відрізняв день від ночі.

Одному зажуреному японцеві Єрошенко сказав: “Ви живете біля лісу і бачите самі дерева. По собі знаю: ліс заспокоює серце, але водночас навіює меланхолію... Ідіть до людей, живіть і трудіться з ними й заради них – і сум ваш розвіється, як дим”. Василь вдень викладав у Токійському університеті, а після занять робив

людям масаж. Тогочасні японські журнали друкували його пре-красні новели, вірші і казки. Виступаючи з концертами перед студентами в Токіо, а згодом і в Пекіні, він зачаровував усіх присутніх гарними задушевними українськими піснями. Особливо любив співати “Заповіт” Тараса Шевченка і “Рече та стогне Дніпр ши-рокий”, а також популярні в народі пісні “Розпрягайте, хлопці, коні”, “Закувала та сива зозуля” та інші. Якось Василя застали за незвичним заняттям: лівою рукою він обмацував свою голову й обличчя, а правою ліпив свій портрет з глини...

Вечорами, втомившись від навчання і сеансів масажу, Василь йшов за місто на берег тихого озера відпочивати в плавучому ресторані, де дуже гарно співала одна дівчина. Одного разу вона підійшла до нього і запитала, чому він завжди сидить у кутку з похиленою головою. Василь підвів свою голову, розплющив очі і дівчина з жахом побачила, що він – сліпий. У ту ж мить вона різко відвернулася і пішла від нього. Це був удар для Василя. Відтоді він заприсягнувся на все життя ніколи не заводити родини, аби не бути для когось тягарем.

У 1916 р. в Токіо індійський письменник Рабіндранат Тагор проводив публічну дискусію про релігії, де стверджував, що християнство набагато слабше за східні релігії. Тоді слово взяв молодий Єрошенко і вразив публіку глибоким знанням християнського вчення, точним цитуванням напам'ять текстів Святого Письма, ісламу і буддизму та переконав присутніх у великій силі науки Бога і Спаси нашого Ісуса Христа (Тит. 2:13). Перемога над загальновизнаним володарем думки південно-східної Азії принесла велику славу українському юнакові. Тагор визнав аргументи Василя і з того часу вони заприятелювали між собою. З Єрошенком підтримували зв'язки також китайський письменник Лу Сін, фізик Альберт Енштейн, філософ Бертран Рассел та інші.

У липні 1916 р. біля 40 чоловік проводжали Єрошенка до Таї-ланду. У Бангкоку Василь за два тижні вивчив мову таї. У пригоді, як завжди, стала його феноменальна пам'ять і ретельність. Вмить рознеслася слава про його добрі й чудодійні руки і недужі йшли до нього з цілого міста безперестанку. Але головна мета Василя була заснувати школу для сліпих дітей. Однак уряд про це й чути не хотів. Проживши там півроку, Єрошенко вирішив побувати в Бірмі та Індії, поїхати на острів Яву (навіть почав вивчати малайську мову).

У січні 1917 р. Василь прибув до Бірми, де працював зі сліпими дітьми. Двічі побував в Індії і в червні 1919 р. знову приїхав до Японії. В травні 1921 р. Єрошенко назавжди покинув Японію і опинився у Владивостоку. Йшла війна і дістатись додому було дуже важко. На якийсь час зупинився в добрих людей в українському селі Поварівці на березі річки Уссурі. Там була дуже гарна русява дівчина Тося, яка хотіла вийти заміж за Василя. Однак Василь мав залізну волю і пам'ятав свою постанову, кажучи словами Шевченка: “Бо не було того дива, може, споконвіку, щоб щаслива була жінка з сліпим чоловіком”. Крім того, Василь відчував у собі потяг до мандрів і називав себе невинуватим волоцюгою, вічним бурлакою.

У серпні 1921 р. Єрошенко прибув до Китаю. Про сліпого мандрівника багато писала японська і китайська преса. Василь побував у Харбіні, Шанхаї, швидко вивчив китайську мову, а на початку 1922 р. його запросили викладати в Пекінському університеті.

У квітні 1923 р. Василь виїхав з Китаю і щасливо повернувся до рідної Обухівки, яку не бачив 9 років. Позбігалися люди і почали розпитувати чи не страшно було йому сліпому мандрувати у незаних краях. На це Василь відповів: “Ні, я не знав, що таке страх. Я нікому в житті не заподіяв зла, чого ж мені боятися? Люди були добрі до мене. Та й ти, ненько моя, теж завжди була зі мною. От, бувало, йду і відчуваю, що зараз станеться щось страшне. І ніби чую твій тихий голос, пересторогу. Спиняюсь. А збоку кричать: куди ви йдете? Там же круча! Іншим

разом мало в річку не впав. І знову ти, матусю, спинила мене, врятувала”. Отак молитва матері з дна моря витягає. У такий дивний спосіб Бог оберігав Єрошенка через ціле життя.

Він був високого зросту, мав кучеряве золоте волосся і правильні, гарні риси лица. Щоранку Василь прокидався о 4-й годині і завжди робив гімнастику. Відзначався витривалістю у походах в гори, добре плавав і купався аж до заморозків, непогано їздив верхи і був сильною людиною. По кроках і запаху впізнавав людей. Гарно грав на гітарі і носив годинник з опуклим циферблатом. Як сам казав, що бачить пальцями, обмацував обличчя знайомих, чи скульптури на екскурсіях. У всіх країнах, де бував, Єрошенко записував місцеві казки, легенди і писав про ті краї у спогадах та віршах. Василь був блискучий оратор, жвавий і веселий, дотепний, широко відомий у багатьох країнах світу. Знав понад двадцять мов!!! Проте слава не зіпсувала його. У побуті він був простою, доброю і скромною людиною, вів аскетичний спосіб життя. Єрошенко був щирим пат-ріо-том своєї України і водночас любив всіх людей тих націй, до котрих його провадило Боже Провидіння.

У серпні 1923 р. в Німеччині на всесвітньому конгресі есперантистів Єрошенко завоював першу премію за чудову декламацію свого вірша “Віщування циганки”. У вірші йшлося про минулість людського щастя і зрадливих друзів, про вічне кохання і марність дівочих мрій. Навіть журі аплодувало Василеві. Крім того, дивувалися, що він так вільно розмовляє по-німецькому.

У липні 1929 р. Василь вирушив з Обухівки на Чукотку розшукувати свого молодшого брата, лікаря-ветеринара, який довго не давав про себе чути. І таки знайшов його. Єрошенко швидко вивчив чукотську мову і його відразу полюбили місцеві жителі. За 70 км в тундрі жив один чоловік, який знав силу-силенну північних казок, і Василь вирішив туди добратися. В дорозі почалася снігова буря. Собака упряжка відірвалася від нарт і Василь опинився перед загрозою смерті. Його повністю замело під снігом. Ситуація була жахлива, але Василь надіявся на Божу поміч і сталося чудо! Через кілька годин вожак собачої упряжки разом з іншими повернувся по сліду назад, розгріб снігову кучугуру і почав лизати Василя. Все закінчилося щасливо. Навесні 1930 р. Єрошенко приїхав до Москви, де працював у друкарні рельєфного друку коректором і поза-штатним перекладачем у Товаристві сліпих. Комуністична влада хотіла заставити його підслуховувати розмови іноземців у готелі. Василь категорично відмовився. Це й стало причиною того, що після його смерті більшовики спалили рукописи Єрошенка і весь його архів вагою до 3 тонн.

Наприкінці 1934 р. Єрошенко був уже в Туркменії. Його просили налагодити освіту незрячих в республіці. Через два місяці Василь міг уже вести уроки туркменською мовою. Збирав дітей по різних аулах, траплялися також і безпритульні, школа-інтернат була заснована у Кушці на кордоні з Афганістаном, поблизу сіл Моргунівка і Полтавка, де проживали люди, насильно вивезені з України. У школі Єрошенко був одночасно директором і вчителем історії, музики, літератури, арифметики, англійської мови та есперанто. У всій Туркменії понині сліпі навчаються рідною мовою за проектом, що розробив Єрошенко. Вихованці Василя влаштували сюрприз для жителів села Моргунівка – підготували концерт з українських пісень, який приніс людям сльози радості і смутку за рідною Україною. Окрилений цим успіхом, Єрошенко розучив і поставив з дітьми оперу Миколи Лисенка “Коза-дереза”.

Одного разу Василь з дітьми пройшов 25 км навіпростець через гори, орієнтуючись виключно тільки за рухом сонця, за течією струмків і річок. В школі був хлопчик-сирота Дурди Піткулаєв, який з крутого берега впав у річку. Стрімка течія швидко понесла його, а плавати він не вмів. Здалека почув голос Єрошенка:

“Не бійся, я врятую тебе! Тільки ти кричи, кричи весь час! Я припливу на твій голос!” Василь вмів добре плавати і врятував дитину. Після цього випадку Єрошенко навчив плавати всіх учнів, хоч дехто запе-ре-чував: навіщо, мовляв, сліпому це вміння? Тоді Василь твердо сказав: “Неодмінно вам треба навчитися плавати. Навіть звірі і птахи плавають. Тільки дурні кури не вміють цього. А ви ж – люди...” Через багато років Піткулаєв став директором цієї школи і почав від успіхів впадати у гордість. Єрошенко тоді був проїздом в інтернаті і сказав йому: “Дурди, негоже це. Не будь падишахом. Поважають і люблять того, хто простий і щирий. Народ розумний і зазнайства не прощає”.

Під час війни інтернат заповнили зрячі діти і Василь повернувся до Москви, де працював викладачем англійської мови для сліпих. Довго на місці Єрошенко не засидівся, бо запросили його в Уз-бекистан викладати іноземні мови в школі дорослих сліпих. У вересні 1949 р. Василь був вже у Ташкенті. Часто приходили до нього студенти вечірнього педінституту і просили допомогти у мовознавстві та в порівняльній лінгвістиці.

Щороку влітку Василь їздив до рідної Обухівки відпочивати і набиратися сил. Особливо багато гостинців привіз своїм рідним у 1938 р., коли перед тим побував у Петербурзі на шаховому турнірі, де за успішний виступ одержав премію 250 карбованців. Всім накупив дарунків, а сам вже багато років ходив у потертій вельветці. Василь був байдужий до багатства і грошей. Нерідко він допомагав матеріально іншим сліпим, позичав гроші і соромився нагадувати про борг... Не ображався на тих, хто його обдурював і не повертав гроші. Одягався завжди просто і навіть бідно, що не відповідало його зарплаті і посаді. На нього навіть не впливали зауваження друзів. Як в одязі, так і в харчуванні Василь був скромний і неви-багливий. Мав ворогів серед кар’єристів, бюрократів і присто-суванців, бо був вимогливим як до себе, так і до інших через те, що мав твердий характер. Говорив всім правду в очі і за це його вва-жали диваком.

Якось до Єрошенка прийшов хлопець-танкіст зі Старого Осколу, який на війні осліп і нарікав на життя. Василь навів йому багато прикладів з життя сліпих і сказав: “Ви набагато щасливіші за мене, юначе. Ви бачили світ, маєте уявлення про його красу. А я невиразно пригадую всього тільки чотири речі: рідне обличчя матері, синє небо, голубів та дерев’яну церкву, над якою вони літали. Не дуже багато, правда? Але я намагався завжди пам’ятати про Україну, як про обличчя неньки, куди б не закинула мене доля. Опанувавши знаннями, ви гори перевернете. Все залежить тільки від вас. Чи бути вам повноцінною людиною, чи скиглієм-калікою – ви повинні вирішити самі”.

Влітку 1951 р. Єрошенко опинився в Якутії. Хотів почути, як шумить віковична тайга ідесь у сибірській глушині заснувати школу для сліпих. Мріяв пройти пішки з собакою-поводирем від Обухівки до Владивостоку, але відчув, що старість робить своє. Не знав, що то не роки, а страшна хвороба підточує його сили. Новий 1952 р. зустрічав у Москві зі старими друзями. Грав на гітарі і співав чарівні українські пісні. Згадував рідних: “Вже скоро десять років, як моя добра матуся пішла з життя, а батько помер по війні. Без них зовсім спорожніла наша домівка. А знаєте, яка це свята людина була, моя мати! І доброти якої рідкісної!”

У Москві Єрошенка оглянув поважний професор, який і гадки не мав, що бідно вдягнений сліпий чоловік знає латину. А тому сказав до асистента “канцер” – рак. Василь зрозумів – раз не пропонують операції, значить порятунку нема. Після цього поїхав попрощатися з сестрами, які жили в Харкові, Донбасі і в Карелії. А відтак повер-нувся до Обухівки, щоб спочити вічним сном, поруч з могилами батьків. Василь мужньо переносив фізичні страждання і не нарікав на долю, спокійно чекав смерті. Своім учням Єрошенко сказав: “Я гадаю, що головне призначення людини на землі – творити добро, жити для людей. В учнях я знайшов

продовження, і це дає мені відчуття щастя. Я знаю: життя прожито не марно. Отак і ви живіть, друзі мої, щоб не соромно було”.

Свої рукописи, великий і цінний архів передав товариству сліпих, а гроші і всі речі казав роздати бідним сліпим із навколишніх сіл. Просив посадити в нього на могилі деревце й квіти, щоб пташки прилітали ранньою весною і щебетали над ним. За три дні до смерті скінчив свій останній твір і промовив до сестри: “Тепер я спокійний – тут плоди моїх роздумів. А зараз можна й умерти – спочити по довгих трудах...” Василь мріяв дожити до Різдва Христового, але помер 23 грудня 1952 р. Тихо, скромно і непомітно, як жив, так і пішов з життя цей Український Велетень Духа. Японці згадували про нього, кажучи: “Єрошенко лишив по собі добрий слід на землі. Це була світла, чиста душа. Хоч сліпий, однак він і справді був пово-дирем для багатьох зрячих!”

Нехай кожна людина, яка прочитає цю небуденну історію, заста-новиться над своїм життям, оцінить його і порівняє з іншим. Мої дорогенькі, спішіть робити добро, поки сонце світить, поки є руки, очі й ноги, щоб мати з чим прийти на Страшний Суд. Людська душа є безсмертна і кожний мусить подбати про свою вічність. А для цього треба до неба принести плід любові, як це зробив Василь Єрошенко у своєму житті та передав у вірші “Любов до людей”:

Запалив я у серці вогонь, –
Забуяв, сповнив душу він вщертъ.
В грудях полум’я бурха жарке, –
Не здолає його навіть смерть.
Доки житиму – хай він горить, –
Мій вогонь – то любов до людей,
Виклик ночі і долі лихій!
Гімн одвічний свободі святій...

Ми, українці, маємо повне право пишатися перед цілим світом за Василя Єрошенка і дякувати Богові за те, що послав нам таку людину з серцем повним любові, приятеля всіх покривджених малих і великих народів світу і водночас великого патріота України.